

Fragment uit Joris Hessels, Een klein afscheid, Borgerhoff & Lambergits, 2021.
Dit fragment mag enkel gebruikt worden voor educatieve doeleinden en niet verder worden verspreid.

Tussen oorlog en leven, dat was de titel van een televisieprogramma waar ze mijn beste vriend Dominique Van Malder en mezelf in het onschuldige jaar 2019 voor vroegen. De insteek was om een bekend duo mee te laten reizen met Rudi Vranckx, buitenlandjournalist van de VRT, om door hun naïeve ogen te kijken naar gebieden van waaruit Rudi al dertig jaar verslag uitbracht. Wij mochten mee naar Irak. Mijn nieuwsgierigheid won het overduidelijk van de angst om naar een risicogebied te gaan. Hoewel de vraag bleef wat ik, als gewone sterveling die af en toe met zijn tronie op televisie kwam, over een kwetsbaar land en haar inwoners te vertellen kon hebben, wist ik dat ik nooit nog zo'n buitenkans zou krijgen. Irak is nu niet bepaald een populaire vakantiebestemming. En zo bracht het gezelschap van fijne vakmensen, mijn beste vriend en *last but not least* de ervaren gids Rudi mij in een vliegtuig naar Erbil, een stad in het noorden van Irak. Om daarna door te reizen naar de echte plaats van bestemming: Mosoel. Een stad zo groot als Gent, maar in 2014 compleet verwoest door IS.

Ik bespaar u, lieve lezer, de gruwelverhalen van verwoeste gebouwen en dito mensenlevens. Wat ik tot op de dag van vandaag overhield aan die onvergetelijke trip is een kleine inkijk in wat mensen zo ver brengt om have en goed achter te laten, om simpelweg een veiliger leven te hebben. Geen overbodige luxe, als je eenmaal de ravage hebt gezien in het straatbeeld van Mosoel en ook wel als je in de

ogen kijkt van de inwoners aldaar. Ik wil hier geen politiek pamflet neerpennen, daar heb ik noch de intelligentie noch het geduld voor, en het is ook niet de insteek van dit boek. Maar afscheid nemen van een land dat je geboortegrond heet en vooral ook afscheid nemen van geliefde familieleden en vrienden, is dat wel. Ik kan er mij niks bij voorstellen, dus doe ik liever geen grote uitspraken over het immense verdriet dat ermee gepaard gaat. En vooral hoeveel moed het vraagt om zo'n reis te ondernemen.

Maar ik kan wel luisteren. Naar Luay bijvoorbeeld. Een 25-jarige student architectuur die op een grijze weekdag in volle lockdown tegenover mij plaatsneemt. Vanachter het mondmasker verschijnt een kamerbrede glimlach. Hij is geboren in Basra, in het zuiden van Irak. Op 11-jarige leeftijd is hij met zijn zus en beide ouders naar België vertrokken. In de hoop te kunnen ontsnappen aan het toenmalige regime. Hij omschrijft het zelf als een combinatie van politieke omstandigheden, oorlogssituaties en etnische redenen. Sindsdien woont hij in België. Een land dat niet per se de initiële eindbestemming was. Zijn ouders waren in Irak redelijk welgesteld. Zijn vader werkte af en toe samen met buitenlandse bedrijven en had bijgevolg veel connecties en een grote kennis van de westerse cultuur. Zelf is Luay op een vrij westerse manier opgevoed. Hij ging ook naar privéscholen. Als ze ooit zouden vertrekken, was het dus bijna voorbestemd dat het naar een westers land zou zijn.

Op een bepaald moment werd zijn familie bedreigd. Omdat ze soennieten waren, in een gebied waar de sjiieten de dienst uitmaakten. Dat was voor zijn vader het signaal om te vertrekken. Naar het land waar de asielprocedure het kortst leek. Dat bleek België. En dus zit ik een dikke tien jaar later tegenover een volwassen man met een heerlijk Gentse tongval. Maar Irak zal nooit uit hem verdwijnen, dat zal het komende uur meermaals blijken. Hij is letterlijk losgerukt uit een leven dat hem als prille tiener eigenlijk wel beviel, met vrienden en familie. Daarom heeft hij er oprecht voor gekozen om geen afscheid te nemen. Of beter: om het ultieme afscheid niet te laten bestaan. Alles in het leven van Luay is 'tot wederziens'. Hij is groot geworden in een omgeving die op zijn zachtst gezegd elke dag variabel te noemen was. Met het idee dat je niets kon plannen voor de volgende week, omdat je simpelweg niet wist of je er dan nog wel zou zijn. Als jonge tiener in een oorlogssituatie heeft hij meerdere keren gedacht: 'Ik ben al vier levens kwijt, wanneer verlies ik het vijfde?' Om die reden neemt hij dus nooit meer afscheid. Ook tegen zijn vrienden heeft hij dertien jaar geleden gezegd: 'Ik kom terug.' Ook al wist hij op dat moment niet zeker of dat nog wel het geval zou zijn. Het is gewoon belangrijk om de hoop uit te spreken. En de gedachte van: 'Ik wil jullie geen afscheid laten nemen, want ik geloof niet in afscheid. Dus ga ik jullie nu al zeggen dat ik ooit terugkom. En communicatie blijft altijd mogelijk, dus blijven we sowieso op dezelfde golflengte.'

Met die golflengte bedoelt hij een band die altijd zal blijven bestaan, ook al ben je duizenden kilometers van elkaar verwijderd. Luay benoemt dat als een positieve ingesteldheid, maar het heeft ook een keerzijde. Want door geen afscheid te nemen, heeft hij het gevoel al dertien jaar op zoek te zijn. Op zoek naar hoe het nu eigenlijk voelt om daar weg te zijn. Toen hij een jaar geleden voor het eerst terugkeerde, kwam dat gevoel loeihard binnen. Daar en toen werd duidelijk dat hij nooit heeft losgelaten. Het deksel dat hij angstvallig dichthield, is sinds dat bezoek opnieuw open. En dat is best wel heftig.

Hij probeert te formuleren wat dat gevoel precies inhoudt. Pas sinds zijn bezoek beseft hij dat er eigenlijk twee werelden zijn. De wereld voor hij naar België kwam en de wereld erna. Een jaar geleden werden die werelden voor het eerst herenigd. Het voelde op een onbestemde manier aan als thuiskomen. Het is als een plant die uit de moedergrond wordt getrokken en ergens anders herplant wordt. Die plant heeft nog steeds dezelfde genen. Dat voelde hij toen hij door de heropgebouwde wijken van Basra liep. De manier van communiceren, de taal, de mensen en vooral de chaos. Die beschouwt hij echt als directe familie, de chaos. Het land en zijn inwoners zitten in hem. Het is een thuis. Ook al is het ouderlijke huis niet meer van hen, thuis is voor hem waar zijn grootmoeder is. Maar thuis is ook waar veel mensen gesneuveld zijn. Mensen van wie hij nooit afscheid heeft kunnen nemen. Mensen van wie hij het graf,

tijdens zijn recente reis naar Irak, voor de eerste keer in zijn leven heeft opgezocht. En tegen wie hij toen zei: 'Kijk, nu is het goed voor mij, ik heb u eindelijk bezocht.'

Hij wil praten over zijn nonkel die in 2007 werd vermoord. Gemarteld, gedood en op straat gesmeten. Ik moet die woorden toch nog eens herlezen, terwijl ik ze neerschrijf. Ook voor de familie was het een shock. Zeker voor Luays moeder, die op dat moment al in België was. Hij was zich toen volop aan het integreren in zijn nieuwe school, in een nieuwe taal, in een nieuw land. Hij was gelukkig dat hij in België was en wist niet goed of hij moest rouwen om wat er in zijn thuisland was gebeurd. Maar bij zijn recente terugkeer heeft hij besloten om zijn nonkels graf te bezoeken en voor de eerste keer in zijn leven echt van iemand afscheid te nemen. Op een heel bewuste manier: 'Hier zijt gij. Gij zijt er niet meer. Maar tot ziens of tot ooit.'

Dus toch nog een 'tot ziens', merk ik subtiel op. Hij omschrijft het graag als 'tot ziens, maar op een *afscheidsm manier*.' En dat is voor Luay belangrijk. Hij heeft nooit beseft hoe gekwetst hij zich voelde, tot hij effectief aan dat graf stond. Alsof hij daarvoor nog altijd dacht dat zijn nonkel toch nog ergens was. Hij was de sterkste man die Luay ooit heeft gekend. Een kampioen Grieks en Romeins worstelen. Ik moet het googelen om het te geloven. Die man heeft deze jonge knaap hier tegenover mij leren sporten maar vooral ook een mentaliteit bijgebracht. Om steeds verzorgd en

vriendelijk te zijn. Hij was in de ogen van de opgroeiende Luay een onverwoestbare man. Tot in 2007. Vorig jaar, aan het graf van zijn nonkel, beseftte Luay voor het eerst dat degene die nooit verslagen kon worden wel degelijk verslagen was. De verwerking kon toen pas beginnen. Het loslaten, zo je wil.

Sindsdien kijkt hij ook anders naar het thema ‘afscheid nemen’. Als je beslist om bewust te zeggen dat je afscheid neemt, sluit je een hoofdstuk af. Maar niet volledig, zo gaat hij verder. Want volgens Luay zal je het altijd opnieuw kunnen openen, zoals een boek. Je slaat het open, je leest het, maar je herinnert je bepaalde dingen. En wat belangrijk is: je sluit het zelf. Om dan ook weer zelf te beslissen wanneer je het nogmaals opent en leest of herleest. Hij neemt zich in elk geval voor om bij zijn volgende bezoek aan Irak nog eens naar dat graf te gaan. Ik probeer zijn visie samen te vatten: dus afscheid is voor hem als een boek dat je zelf dicht kan klappen of openen. Helpt zijn geloof daarbij? Luay is geen praktiserend moslim. Maar iets uit het geloof van de islam heeft hem wel meegegeven om afscheid als een ritueel te beschouwen: een beweging die je in je leven doet of een actie die je onderneemt en die vreugdevol kan zijn.

In zijn woordenstroom keert hij terug naar zijn bezoek aan Irak en aan zijn nonkels graf. Een neef die hem daarbij escorteerde, gaf Luay daar en toen een fles rozenwater. Heel

onbewust begon de Iraakse Belg het graf daarmee te wassen. Een beweging die hem energie gaf en een bepaalde vreugde schonk. Het is een ritueel dat hij bij elk nieuw bezoek aan Irak zal herhalen. Dat weet hij nu al. En elke keer zal hij afscheid nemen. Het lijkt mij een mooie en organische manier om een ritueel te laten ontstaan. Zonder al te veel plannen om zelf een ritueel te verzinnen.

Het ontroert me en ik zeg het hem ook. Hij drukt me op het hart dat het geenszins bewust was. Sinds dat moment wil hij ook meer en meer uitgaan van het onzekerheidsprincipe. Je weet maar nooit waar je terechtkomt. Nu zit hij tegenover mij. Dat had hij een week geleden ook niet kunnen denken. Het sterkt hem in de wil om de onzekerheid te omarmen. Zo ontstaan namelijk de mooiste dingen. Ik beaam en denk bij mezelf dat ik zo ver nog niet ben. Het feit dat het wassen met rozenwater hem helpt om afscheid te nemen, heeft hem er ook toe gebracht om over rituelen een thesis te schrijven. Of beter gezegd: daar een studio rond te maken, dat is een vakterm uit zijn opleiding architectuur aan Sint-Lucas in Gent en staat voor onderzoekswerk. Ik zeg hem dat zijn nonkel eigenlijk de reden is dat hij zich nu opleidingsgewijs op rituelen focust. Ook dat is verwerking, denk ik dan, maar die gedachte houd ik voor mezelf.

Ondertussen wil Luay vertellen over zijn grootmoeder, die nog steeds in Irak woont. Hij beweert dat zijn oma niet

lang meer zal leven. Bij zijn bezoek aan Irak heeft hij bewust gedacht dat het misschien wel de laatste keer was dat hij haar zag. Dezelfde gedachte kwam het afgelopen jaar tijdens elk telefoongesprek bij hem op. Door corona kan Luay momenteel niet reizen en dat maakt het nakende afscheid extra zwaar. Het lijkt wel alsof hij dertien jaar lang alles en iedereen uit Irak op afstand heeft gehouden, maar dat sinds zijn trip iets in hem wakker is geworden. En dat hij nu absoluut geen afscheid meer wil nemen. Elk telefoon- of facetimegesprek sluit hij af met de woorden: ‘Zorg goed voor uzelf en zorg ervoor dat ik u nog een keer kan zien. Hou nog een beetje vol.’

Voorlopig hebben de woorden een helend effect, want zijn oma is nog steeds onder ons. Maar dan wel in Bagdad. Een plek die voor Luay als thuis voelt en tegelijk ook niet. Als ik hem vraag of hij zich oosters of westers voelt, antwoordt hij stellig het tweede. Dat was voorbestemd, aangezien zijn vader hen al met een westers wereldbeeld had grootgebracht. Waardoor ze zich ook in hun kinderjaren in Irak trouwens al een beetje apart voelden. Ik schrijf dat in het meervoud, want Luay heeft een oudere zus, die uiteraard hetzelfde parcours heeft afgelegd. Met het grote verschil dat ze een paar jaar ouder is en dus al wat verder in het leven staat. Terwijl het de 11-jarige Luay niet veel kon schelen waar hij terecht zou komen, wilde zijn zus echt niet weg. Het was voor haar een moeilijker sprong, die overstap naar een wereld vol vrijheid. Komende uit een

cultuur waar weinig openheid naar vrouwen bestond, was het een cultuurschok om plots in het ‘vrije’ België te zijn. En ondertussen onderging zijn zus een gelijkaardige verandering, na hun gezamenlijke trip naar hun vaderland.

Basra dat langzaam als een feniks uit zijn as herrijst. Luay herinnert het zich alsof het gisteren was: de eindeloos lange laan, zeventig kilometer platgebrande palmbomen en de geur die daarmee gepaard ging. De geur van verbrande restolie. Het zal nooit uit zijn herinnering verdwijnen. Maar toen hij laatst naar Basra terugkeerde, zag hij dat er opnieuw bomen stonden. Het begin van iets nieuws, zo lijkt het wel, maar misschien ben ik nu te hoopvol. Want er is één gebeurtenis die hem maar niet loslaat. Het is acht uur ‘s avonds in hartje Basra. Hij zit buiten, samen met zijn moeder en grootmoeder. Ze zien een kind dat zonnebloempitten aan het verkopen is. Hij roept hem bij zich en vraagt waarom hij dat doet. De jongen antwoordt: ‘Om schoolboeken te kunnen kopen.’ ‘Mijn land is zo kapot dat een kind zonnebloempitten moet verkopen om zijn studies te kunnen betalen.’ Hij zegt het alsof het toen pas tot hem doordrong. En in zekere zin is dat ook zo. Al die jaren heeft hij dat bewust verdrongen. Anders was hij gek geworden, beweert hij.

Ik word stil bij zoveel verdedigingsmechanismen. Terwijl ik toch een vrolijke, slimme, knappe jongeman voor mij heb. Een die graag granaatappels voor zijn grootmoeder

snijdt. Nog een ritueel dat hij koestert. Elke avond, toen hij bij haar was. Niet om de afwezige tijd in te halen. Meer om de resterende tijd op een bijzondere manier in te vullen. Als hij er wat langer over nadenkt, is dat een thema dat telkens weer terugkeert, het ritueel. Ook al gebeurt het meestal onbewust. Soms heeft hij het gewoon niet door. Het feit dat er altijd een tapijt aanwezig is, waar hij ook gaat of staat. Of zijn Bialetti, het iconische gietijzeren koffietoestel. Elke keer gebruikt hij hem op identiek dezelfde manier. Altijd aan een raam. Opnieuw en opnieuw en opnieuw. Samen met alle andere Bialetti-fans en dat zorgt voor een gekke connectie. Hij is gefascineerd door onze dagelijkse handelingen die als routine worden bestempeld. Na de routine komt het ritueel. Als je stopt met de dingen op dezelfde manier te doen, voelt dat ergens raar aan. Op dat moment ben je volgens hem weg aan het gaan van de routine en onderweg naar een ritueel.

Het doet eerlijk gezegd wat cryptisch aan, zijn verklaring. Ik probeer zelf de losse eindjes aan elkaar te knopen door luidop mijn hersenen te laten knetteren. Je kan dus pas van een ritueel spreken als je de routine doorbreekt. Want dan pas ga je bewust om met een bepaalde handeling. Zoiets. Ik wil nog eens terugkomen op afscheid nemen, omdat hij al meermaals verteld heeft dat hij graag de mogelijkheden tot wederzien openhoudt, ook al weet hij niet wat de toekomst brengt. Heeft hij ooit al tegen iets of iemand gezegd: 'Dit stopt'? Wel, Luay wou geneeskunde

studeren, maar de theorie viel hem te zwaar en na de derde examenkans gaf hij de droom op. Hij trok er een streep onder en maakte onder impuls van zijn moeder, zus en lief plaats voor iets anders. Iets dat meer het talent van zijn handigheid aansprak. Het werd architectuur en dat is op dit moment nog altijd de opleiding waar hij zijn hart en ziel in legt.

En het ultieme afscheid, hij blijft erbij, dat bestaat niet. Overal zijn er mogelijkheden om dingen en mensen verder te laten leven, ook al zijn ze niet dichtbij. Zo heeft hij de naam van zijn nonkel in het Arabisch op zijn lijf getatoeëerd. Zo draagt hij hem altijd bij zich. Was Luay dezelfde jongeman geworden als hij in Irak was gebleven? Hij schudt stellig van neen. Een mens is het product van zijn omgeving en van diegenen die hij dicht bij zich houdt. 'A man is known by the company he keeps.' Een gezegde dat hij aan zijn vader linkt. Ook al hebben zijn ouders hem door hun land te verlaten een bepaalde richting uitgeduwd. Had Luay op zijn achttiende zelf kunnen kiezen, dan was hij nooit vertrokken. Hij maakt zich sterk dat hij dicht bij zijn roots zou zijn gebleven. Zijn hele leven lang bij zijn oma. Het maakt mij tijdens deze ontmoeting op een gekke manier melancholisch. Toch voelt hij geen spat rancune naar zijn ouders toe. Ook al gaven ze hun luxelevens in Irak op voor een leven in een lagere sociale klasse in België. Alles wat ze hadden, was plots niks meer waard. Het heeft hem verplicht om in het hier en nu te leven. Niet

kijken naar wat was, maar kijken naar wat nog komt. Wat de mogelijkheden zijn.

Daarom heeft hij ook toegezegd om mij te ontmoeten. Deze jongeman, die op een ontroerende manier aan het uitvisen is wie hij is en waar hij vandaan komt. Voorlopig is hij barista in een koffiebar in Gent en studeert hij, om later misschien gebouwen te ontwerpen. Dat weet hij nog niet precies. Hij heeft een relatie met een jonge blonde vrouw op wie hij smoorverliefd is. Ze wonen nog niet samen. Zij in Brussel en hij in Gent. Voorlopig. Er is geen haast. Hij hoopt haar ooit mee te nemen naar zijn geboortegrond. Ooit. Nu nog niet. Als de tijd rijp is en de geesten gelijkgestemd. Luay A.G. Vertaald is dat 'hij die zich kan aanpassen'. Nomen est omen. Er is geen woord van gelogen. Ik denk dat ik eens langsga voor een koffie. Misschien maak ik daar wel een ritueel van, ooit.

BORGERHOFF
& LAMBERIGTS

Gent, België

info@borgerhoff-lamberigts.be

www.borgerhoff-lamberigts.be

ISBN 9789463933223

NUR 740

D2021/11.089/167

© 2021, Borgerhoff & Lamberigts nv

AUTEUR: Joris Hessels

NABESCHOUWING: Uus Knops

COÖRDINATIE: Brunhilde Borms, Nils De Malsche & Joni Verhulst

EINDREDACTIE: Piet Verbeest

BINNENWERK: Pauline Scharmman, Studio Luc Derycke

ONTWERP COVER: Rouwhorst + van Roon

AUTEURSPORTRET: Fotopia

Gedrukt in Europa

EERSTE DRUK: oktober 2021

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronische drager of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.